

Schilderij van Withoos uit Brits koninklijk bezit geïdentificeerd

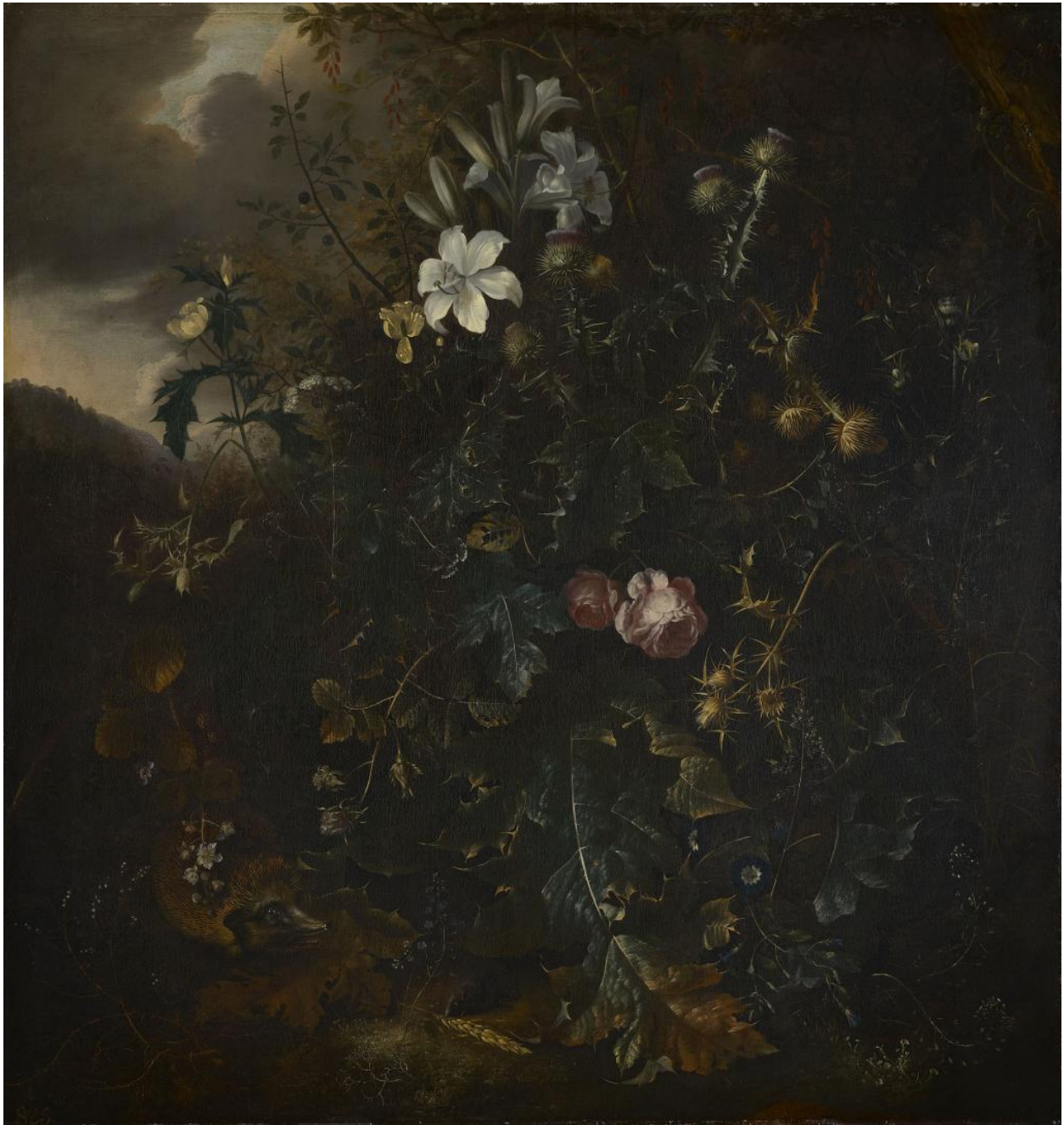
Onlangs werd ontdekt dat een uitzonderlijk schilderij van de Amersfoortse meester Matthias Withoos (ca. 1627-1703), *Bosstilleven met een otter en twee vissen*, ooit deel uitmaakte van de Britse koninklijke verzameling. In deze bijdrage wordt toegelicht hoe dit werk kon worden geïdentificeerd en waarom het mogelijk later weer werd afgestoten. De ontdekking werd gedaan tijdens het onderzoeksproject *Gerson Digital: Britain*, dat in 2022 van start ging.

UITGELICHT

Royal Collection

De verzamelgeschiedenis van Nederlandse kunst in het buitenland is een belangrijk onderdeel van het Gerson project.¹ (</node/198#voetnoten>). Bij het onderzoek naar zeventiende-eeuwse Nederlandse kunst in het Verenigd Koninkrijk stuiten wij op de vermelding van twee schilderijen van Matthias Withoos in de inventaris van de collectie van koning James II (regeerde 1685-1688). De eerste wordt beschreven als nr. 454, 'By W. Withoes. A piece with thistles, an otter, and two fishes' en bevond zich 'in Store above stairs over the New Lodgings, Whitehal'. Het tweede stuk, nr. 768, wordt omschreven als: 'Withoes. A piece with thistles and flowers, a hedge-hog in it', en was te

zien in de Queen's Drawing Room, Windsor Castle.² (/node/198#voetnoten). Het laatste werk maakt nog altijd deel uit van de Royal Collection.³ (/node/198#voetnoten). Het is gemerkt 'MWithoos Amervoort A o 1665', wat wil zeggen dat Withoos het schilderij in 1665 maakte in zijn geboortestad Amersfoort, waar hij zich opnieuw had gevestigd nadat hij enkele jaren in Frankrijk en Italië actief was geweest. Het eerstgenoemde werk, de voorstelling van een otter met twee vissen bij doornstruiken, komt niet meer voor in de Royal Collection. Ook bleef het tot nu toe ongeïdentificeerd. Maar vanwege de zeer specifieke omschrijving van de weinig alledaagse voorstelling wilden we toch een poging doen het werk op te sporen.

Matthias Withoos, *Bloemstilleven met distels en een egel*, olieverf op doek, 109,8 x 103,2 cm, gesigneerd en gedateerd: 'MWithoos / Amersfoort Ao 1665', Royal Collection

Griezelig gedierte in het bos

Withoos specialiseerde zich in bosstillevens, net als de bekendere schilder Otto Marseus van Schrieck (ca. 1619/1620-1678). Withoos en Marseus van Schrieck waren samen naar Italië gereisd, waar dit nieuwe genre 'sottobosco' werd genoemd. In dit type stillevens zijn bloeiende planten en jagende dieren geplaatst in hun natuurlijke context, op een bosgrond. Van de ruim negentig bosstillevens die van Withoos bekend zijn, zijn er meer dan veertig gesigeneerd.⁴ ([/node/198#voetnoten](#)). De dieren op de bosgrondjes zijn meestal egels, hagedissen, slangen, muizen, kikkers en insecten en in enkele gevallen een wezel, marter, bunzing of een otter, die bedoeld zijn als 'afstotelijk' contrast met de fraaie en aantrekkelijk weergegeven elementen van de voorstelling. Slechts zeven bosstillevens in Withoos' bekende oeuvre bevatten een otter, waarvan er slechts één precies overeenkomt met de beschrijving 'A piece with thistles, an otter, and two fishes'. Evenals het bosstillevens met de egel in de Royal Collection is dit schilderij gesigeneerd en 1665 gedateerd.⁵ ([/node/198#voetnoten](#)). De twee werken uit 1665 moeten kort na hun vervaardiging in Amersfoort door Charles II zijn verworven. Ze worden onder nr. 606 en 607 beschreven in de inventaris van diens collectie.⁶ ([/node/198#voetnoten](#)). De omschrijving van de laatste luidt: 'Whithoos. A Landskip wherein are thistles, & flowers, an otter, and two fishes by it'. De maten van 1 feet 6 inch x 1 feet 9 inch komen overeen met het hier geïdentificeerde werk. De twee schilderijen verschillen sterk, zowel wat betreft het onderwerp als wat betreft de maatvoering. Het was duidelijk nooit de bedoeling om ze bij elkaar te hangen, ook al zijn ze waarschijnlijk wel tegelijkertijd gekocht. Het werk met de otter in liggend formaat is bijna vier keer zo klein als het andere stuk, dat een staand formaat heeft. De egel in het grote werk is ondergeschikt in de voorstelling en bevindt zich in de schaduw van de planten en bloemen, terwijl de otter met zijn visvangst in het kleine stuk juist in het licht is geplaatst. Het is niet duidelijk wanneer het kleinere stuk precies aan de koninklijke verzamelingen werd onttrokken. De afstoting van het werk zal hebben samengehangen met het onderwerp, dat vermoedelijk als onaantrekkelijk werd ervaren. Het schilderij werd in 1714 voor het laatst vermeld in de collectie van Queen Anne in Somerset House.⁷ ([/node/198#voetnoten](#)). Daar werd het, net als ten tijde van James II, in de opslag bewaard, in tegenstelling tot het andere stuk van Withoos in de verzameling, dat wel salonfähig werd gevonden. Dat er wel waardering voor de kunstenaar was blijkt uit de verwerving van een derde werk van Withoos in de Royal Collection, een bloemstillevens dat vermoedelijk door Queen Anne werd aangeschaft, tegelijkertijd met een bloemstuk van de reeds genoemde Marseus van Schrieck, dat als pendant moest dienen.

Matthias Withoos, *Bosstilleven met een otter en twee vissen*, olieverf op doek, 44,5 x 51,5 cm, gesigneerd en gedateerd: 'M. Withoos 1665', veiling Londen (Sotheby's)

Unieke schilderijen

Hoewel Withoos wel veel dezelfde elementen verwerkte in zijn bosstillevens, deed hij zijn uiterste best om sterk te variëren, zowel in zijn composities als door het kiezen van verschillende formaten. Van Withoos kennen we dan ook geen werk waar hij meerdere, (vrijwel) identieke versies van heeft gemaakt. Daarom kunnen we met gerede zekerheid stellen dat het werk met de otter en twee vissen, dat deel uitmaakte van de koninklijke collecties vanaf de regering van Charles II tot en met die van Queen Anne, identiek is met het 1665 gedateerde exemplaar. Pas in 1964, 250 jaar na de laatste vermelding in de Royal Collection, dook het schilderij weer op bij een veiling in Londen.⁸ ([/node/198#voetnoten](#)). Een soortgelijke voorstelling van Withoos met een otter kwam wel voor op veilingen in Londen in 1830 en 1835, maar daarbij werd het aantal vissen niet vermeld en zijn ook geen maten opgegeven, zodat we deze niet kunnen identificeren als het uit de Royal Collection verdwenen werk.⁹ ([/node/198#voetnoten](#)). Dit verscheen opnieuw op een veiling in New York in 1982, tot het tenslotte in 1984 in

Londen werd verkocht.¹⁰ (</node/198#voetnoten>). Sindsdien is onbekend waar het schilderij is gebleven.

Matthias Withoos, *Bloemstilleven met horloge en schedel*, olieverf op doek, 47,7 x 38,9 cm, gesigneerd: 'MWithoos', Royal Collection

¹ Voor diverse publicaties van het Gerson project: zie [RKDStudies](https://rkdstudies.nl/rkd-series/) (<https://rkdstudies.nl/rkd-series/>). In januari 2024 verschijnt eveneens in RKDStudies de

congresbundel van het symposium *Close Encounters. Cross-Cultural Exchange between the Low Countries and Britain 1600-1800*, gehouden op 22-23 September 2022, RKD, Den Haag.

² G. Vertue, *A catalogue of the collection of pictures, etc. belonging to King James the second; To which is added a catalogue of the pictures and drawings in the closet of the evenelate queen Caroline ... in the palace at Kensington*, London (Bathoe) 1768, pp. 38, 68.

³ C. White, *The Dutch pictures in the collection of Her Majesty the Queen*, Cambridge 1982, p. 149, nr. 236.

⁴ See A. Boersma, *Ander licht op Withoos. Drie generaties Withoos*, Amersfoort 2021, pp. 236-331; de catalogus is grotendeels gebaseerd op de beelddocumentatie van het RKD.

⁵ Er is nog een (ongesigneerd) werk bekend van een otter met twee vissen (Boersma 2021 [noot 4], nr. 12), maar de distels in de vegetatie ontbreken. Op twee andere werken komt een otter met drie vissen voor (idem, nrs. 2 en 11).

⁶ Met hartelijke dank aan Lucy Whitaker, die zo genereus was haar geannoteerde transcriptie van de inventaris van de schilderijencollectie van Charles II met ons te delen. De inventaris bestaat uit twee delen: 'An Inventory of all His Maties pictures in White-Hall' en 'An Inventory of all His Maties pictures in Hampton-Court', en wordt bewaard in de Royal Library, Windsor Castle, RCIN 1112575. De inventaris kan worden gedateerd op 1666-1667. Lucy Whitaker publiceert de inventaris in de editie van 2024 van *The Walpole Society*. Dat het stilleven met de egel al in de collectie van Charles II zat, werd reeds gepubliceerd in White 1982 (noot 3).

⁷ 'The Pictures in the Store Rooms at Somerset House October: 28: 1714', folio 15 nr. 313. British Library, Add. MS 19933.

⁸ Veiling Londen (Christie's), 17 juli 1964, nr. 152.

⁹ Veiling Londen (Christie's), 4-5 juni 1830, nr. 79a ('Withoes. Plants, an Otter, and Fish, in a Landscape'); veiling Londen (Foster and Son), 18 februari 1835, nr. 111 ('Withoos. A Landscape with Flowers and Shrubs, and an Ottar devouring the Fish; in fine preservation, and a capital specimen of the master').

¹⁰ Veiling New York (Sotheby's), 25 maart 1982, nr. 89; veiling Londen (Sotheby's), 5 juli 1984, nr. 356.